

CATALANA

REVISTA

Any VII

Barcelona 31 de Juliol de 1924

Núm. 171

EN GUIMERA

Ha sigut un home bo, ab debilitats y preferencies y apassionaments honrats.

Ha sigut un escriptor que no ha posat sa ploma sinó al servey de sos ideals.

Ha sigut un periodista inflexible de conciencia y de conducta, y per axò ha sigut més patriota que periodista.

Ha sigut un cap de colla, orientador de joventuts entusiastes del nostre renaxement.

Ha sigut, en poques estones, un contista emocionant.

Ha sigut un sermonayre d'una sola corda, en Jochs Florals y en Atenèus: la nostra terra y la nostra llengua; el volum de sos discursos se titula «Cants a la patria».

Ha sigut un dramaturch en tota la escala, del saynet a la tragedia, arrencant trossos a la realitat, plasmant creacions de sa fantasia poderosa, arribant sempre al cor del espectador.

Ha sigut un poeta, un gran poeta, el de les grans concepcions y dels íntims afectes, el de les grans imatges y de les petites tendreses; y ho ha sigut en sos llibres de poesíes, y en ses obres teatrals, y en sos discursos y en ses narracions, y en son dirigir, y en ses tasques periodístiques y en els moments tots de sa vida...

Ha sigut un gran poeta qu'ha arribat a ser una representació vivent de la nostra poesia; hont era En Guimerà hi erem tots.

Amichs, catalans: *Honorèm l'altíssim poeta!*

F. MATHEU

L'ANGEL GUIMERA

En Guimerà ha mort. Al conèixer la terrible nova un gemech exit del fons del cor ennuega la gola y trenca la paraula dexant a l'ànima afligida y abatuda.

Tots ho sabiem ja feya dies que'l blè de llum d'aquella intelligencia fecunda y enlluernadora s'extingia en les acaballes dels últims cremallons, tots nos planyiem de vèurel ab lo còs afeblit y corvat pels anys y la fadiga caminant a les palpentes y sostingut per braços piadosos, tots ho endevinavem que l'hora fatal s'atansava y al estrènyerli la màns conturbava la negre sospita de si ho feyem per darrera vegada. Però no per axò la commoció ha sigut menys forta y tot Catalunya s'ha consternat ab un sentiment de desolació y d'anyorança al saber que havia perdut per sempre al home que l'havia servida ab més patriòtich desinterès y ab més frenètica devoció. Catalunya s'ha donat compte de que aquesta mort li representava una gran desgracia. També'ls grans homes són com la salut: ningú sab lo que valen fins que's perden.

Y no es pas que En Guimerà no hagués pogut conèixer, y potser com ningú més, l'amor y l'agrahiment que per ell sentia'l poble català. Les ovacions ab que eren coronats sos dramas, les aclamacions ab que era aplaudida sa presència en los aplechs literaris y en les festes patriòtiques, l'afecte, la simpatia, l'admiració ab què era saludat a tot arrèu y per tothom, fins sabent tothom per endavant que per sa extremada miopia no podia correspodre a tals obsequis, eren lo més clar testimoni de la convicció general de que'l poeta havia arribat al cim de la gloria y per cert sense que axò engendrès may en son esperit ni un minut de vanitat.

Mes quan va repassantse ab la memoria la seva obra de mig segle de treball y de constancia ab lo fi d'enlayrar les nostres lletres fins a ferles respectades y aplaudides en tot l'univers, quan se va recordant son desficiós afany y son entusiasme en la ardenta predicació de sos ideals, valentse del llibre, del periòdich, de la tribuna ò de la cadira presidencial dels certaments populars ab l'objecte d'axecar los esperits abatuts, fer reviure les glories oblidades, cantar els hèroes y encara més els màrtirs catalans y encendre la fè en un esdevenir venturós y esplèndit, llavors se va engrandint la figura del sembrador y del apòstol y's troba que tot lo que s'ha fet en son honor sembla poch, y que'l deute contret ab lo gran català no'l satisfarèm pas del tot nosaltres per mólt que fem perque'ls que vin-

dràn viuràn també del reflexe de sa gloria y l'hauràn d'admirar y d'estimar tant com nosaltres.

Ab sa mort, lo cop que reb Catalunya es formidable: la destalada ha sigut crudel y la fonda ferida digne coronament de les ja sofertes. La generació literaria de la segona meytat del segle XIX pert son capità y perden igualment son guia y son mestre tots los actuals bons amadors de Catalunya.

En Guimerà li havia cantat en vers y en prosa ses aspiracions y sos ensomnis. Ab paraula càlida y ab estrofes vibrants havia sabut encomanar als que l'escoltaven ò llegien sa confiança absoluta en la nostra vitalitat y en lo premi victoriós a totes les aspiracions noblement sostingudes. May conegué'l defalliment; contra totes les decepcions, contra tots los entrebanchs y obstacles, sapigué resistir los moments de proba y *contra spem in spem* avançà sempre en son camí sense vacilacions ni dubtes. Mor sense haver esborrat ni una lletra de son programa ideal y pensant y sentint lo mateix que quan tenia vint anys.

Ja desde mólt jove s'havia guanyat la fama de gran poeta y'ls Jochs Florals, per cas únich en la seva historia, li havien atorgat en un sol dia los tres premis ordinaris que donen dret al mestratge en Gay Saber. Les poesies s'imposaven per les llampegades genials, per la grandesa de ses imatges, per la forta intensitat de ses notes afectives y per l'amplitut y riquesa de ses descripcions que tant assombraven a Mossèn Verdàguer qui no sabia esplicarse en un curt de vista una visió tan clara y tan precisa de les coses.

Però ahont En Guimerà havia de trobar los triomfs més esclatants y sorollosos es en son teatre. Un teatre ben séu, no afiliat a cap sistema, romàntich en la concepció y realista en la factura y en les produccions més valentes, nirviós, pletòrich d'emocions y palpitant d'interès, devegades d'època y topografia arbitraries, devegades caminant a batzegades ò dextant lo camí plà y saltant per la drecera, però sempre avançant febro-sench entre escenes dictades per la veritat matexa animades per la presencia de figures d'inesborrable relléu ò agitades per la lluyta de passions més enceses quan la roentor de son ferro arriba al blanch y en fi, al arribar lo conflicte a son punt culminant per medi de contrasts hàbilment contraposats, trencant ràpidament la trama ab solucions atrevides y inesperades però no forçades ni falses. Es un teatre d'art pur y lluminós,

sense preocupacions de tassis, ni problemes, ni cabories sociològiques. Assistir a les estrenes de sos drames, des del *Mar* y *Cel* al *Jesús que torna* equival haver anat a rebre directament les més veritables emocions estètiques que ha pogut produhir lo modern teatre català.

Lo teatre d'En Guimerà ha commogut a tots los públics; tots los escenaris del món lo conexen. Teatre generós y esplèndit que reivindicà'ls furs de la justícia y extén la mirada compassiva sobre tots los dolors humans y estreny benignament la mà als pobres, als esguerrats, als humils, als infeliços que sofreixen, als perseguits per l'iniquitat ò per l'infortuni.

Perque En Guimerà, demés d'un Geni literari, era un gran cor, un cor d'àngel me deya son confés al endemà de la mort. Certa axutor aparent, qualitat ben nostra y casi distintiva del català, sobretot si es escriptor, se desfeya als pochs moments de parlar ab lo gran poeta, que no trigava a expansionarse ab tothom a cor obert. Sa paraula era franca y no encobria may l'intenció. Per axò la seva atracció era irresistible y ni ell mateix ni ningú hauria pogut comptar l'enorme estol d'amichs que havia tingut en aquesta vida. Tots ells lo voltaven, li havien exposat sos projectes y escoltat sos consells y no poques vegades s'havien embadalit davant de ses genials pensades ò de ses ingenuïtats de noy, tan naturals en ell les unes com les altres.

Entre les moltes excursions que haviem fet junts, recordo que en una anada a Montserrat, al fer l'ascensió en lo carrilet de cremallera, llavors estrenat feya poch, En Guimerà no pogué contenir son entusiasme davant del espectacle nou y al veures voltat de boyra, ab los turons de tot Catalunya als peus y'ls singles de la santa montanya al front, esclatà en crits de joia y desentonades exclamacions. No sé a quin dels companys li escapà dir als que li eren aprop y ab veu baxa: «Mirèu En Guimerà, quins alegroys, sembla una criatureta!»— En Guimerà ho sentí y girantseli ràpidament li féu: —«Ja podèu dirho en veu alta, que no'm sab greu. Sí que ho sóch ara un infant. Jo voldria poguer serho sempre!»— Y era, en efecte, d'un noy aquell cor bondadós que no sabia fingir y que s'extasiava davant dels espectacles naturals com si'ls vegés per primera vegada. Però, es que tots los grans Genis no n'han tingut sempre molta cosa d'infants?

En l'acte del enterrament, al costat mateix de son cadavre

l'Aldavert, son amich de sempre, el company, el confident, el germà ab qui compartí tants anys la llar, m'ho deya com per consol de son dolor: «Se'n va sense dexar ni un enemich!» Y es veritat. Havía tractat ab gentes de tots estaments y condicions, havía tingut relació ab homes de tots los partits polítics, havía discutit ab amichs literaris y artistes de totes les escoles y edats: si un dia el calor de les discussions n'allunyava algun de son costat, al cap de poch temps hi tornava declarantse impotent per continuar renyit ab el gran poeta.

Per axò l'acte fúnebre fou una manifestació de dol tan grandiosa que es mólt difícil se'n tornin a veure de semblants. Centenars y centenars de corones y rams de flors convertiren en jardí la plaça propera a son domicili, los comerços barcelonins tancaren les portes en mostra de condol y mentres los clergues parroquials sota la encesa cirial del altar dirigien ses pregaries al cel ab fervorosa pietat y's juntava a sa veu la de les campanes qu'En Guimerà conexia tant, una gentada immensa, imponent, formidable sobrexia dels carrers ab lo cor oprimí y'ls ulls entelats y interrompia'l curs normal de la ciutat, freturosa de saludar lo cadavre y acompanyarlo fins a ser possible.

Rès d'acompanyaments oficials ni de lluhissors ostentoses; lo difunt ho havía disposat axís. Però no pogué disposar que's contingués y reprimís lo sentiment de son poble. Quan los clergues exiren del temple esperant lo moment de la partida, lo poble que omplia de gom a gom la plaça del Pi, aquell mateix poble fidel y generós que feya quinze anys havía omplert la plaça de Catalunya aclamant victoriosament al poeta en una gran festa d'homenatge y dextantlo confós commogut ab ses ovacions delirants y sorolloses cridories, se tancà sobtadament en un mutisme corprenedor y'l saludà ab uns instants de silenci absolut, solemne, imponent. També'l silenci té la seva sublimitat y devegades més expressiva que la paraula. Y al arrencar el cotxe mortuori, quan lo silenci de tomba durava encara, com un plor encongit, com uns gemechs amagats, se sentiren les notes llunyanes d'un violí; un pobre ceguet, impossibilitat de barrejar-se ab la enorme multitud, desde l'estret carrer hont havía viscut el poeta, s'associava al darrer homenatge endreçantli les notes de la dolcíssima sardana de la Santa Espina.

Adéu Guimerà! adéu per sempre en aquest món! Jo t'anyo-

raré mentres visqui. Cinquanta anys de bona y constant amistat, de confraternitat d'afectes, d'identitat d'aspiracions, d'ensomnis y d'ideals són un lligam massa fort perque al trencarse d'una estrigassada el cor no senti la cohiressa de la ferida com si l'esquexessin.

Si En Guimerà no hagués may escrit ni una ratlla també la seva mort hauria sigut una gran pèrdua per mi. Y encara més que per sos vells amichs ho hauria sigut per Catalunya. Perque Catalunya, encara qu'es mólt suposar, podrà tenir ab lo temps homes de gran virtut, de gran saviesa, de gran abnegació y fins si's vol de geni superior, que la enlayrin y sublimin tant ò més qu'En Guimerà. Però un home que l'estimi ab major fè y ab més gran amor, es impossible. No'l tindrà pas jamay.

J. FRANQUESA Y GOMIS

L'ESTATUA VIVA

Temps hà qu'era quelcom menys y quelcom més qu'un home; temps hà qu'era, si es permès dirho axí, el fòssiu d'un gran home; un nòdul endurit, una despulla petrificada en lo cor sensible de la multitut; una estàtua viva que deambulava per la ciutat ab rossolaments parsimoniosos d'estàtua, ab orbesses augustes d'estàtua, ab tirats simplificats y amplificats d'estàtua, de materia vil exelsificada per l'amor del home, de l'eyna obradora de les més sublims transmutacions.

La carcassa poderosa, agegantada, els membres penjants ab dexaments d'inercia, la carn esblaymada y monòcroma, els trets cantelluts que, una volta ovirats, s'estargien per sempre més al fons de les ninetes, l'esburrifament de la barba esclarissada, la ferestia... pacífica del bigoti, les prunes dels ulls rebotides y sens mirada, la flamarada blanca de l'indòmita cabellera, tot ho era, en ell, d'estatuari, tot, conjunt y detalls, semblava curosament triat y aplegat per a la fi que'ls destins li senyalaren, per a esser entregat a l'idolàtrica contemplació de les gentades. En aquell esser animat encar, — però lo menys

animat possible,—d'una alenada de vida terrena, s'hi endavinen ja incommovilitats monolítiques, enduriments preparats per al bronze, repteses imblegables, anquilosis d'eternitat... tot allò qu'engendra y perpetua la vida sobrenatural de la gloria... Entre'ls homes de sa generació, que tants n'ha tingut d'estatuables, ell, per la seva estructura física y per la lley del seu geni, ha sigut, de tots, potser, el més estatuable, perquè interna y externament fou el batut y forjat més a la catalana faysó. En efecte, com si la matexa força que inspirà la seva obra literaria, hagués emmotllat son còs, l'una y l'altre semblaven parts d'un tot harmònic, brollat directament de la fornàl autòctona y nèt de tota màcula de forasteria; l'una y l'altre semblaven escalabornats a cops de mall tal com ho semblen els blocs ciclòpics de Tarragona ò d'Empori, l'una y l'altre tenien la granada bellesa, erma de refinaments y complicacions, de les coses primaries; l'una y l'altre, per la matexa carencia d'elements ornamentals supèrflus, arribaven de manera plena y dreturera al sentiment y a la comprensió del poble, com si fossin quelcom essencial y complementari del mateix. Car, a dir veritat, cap poeta, cap dramaturg, cap patrici de la Renaixença ha revelat y personificat com ell tot lo que d'agreny, d'hirsut, de tendrament feréstech,—d'almogàver,—resta encara en el fons de nostra naturalesa; cap, com ell, ha tingut el verb càlit y grandiloqüent, sens termes mitjos ni paliatius, de la revolta, del inconformisme, de l'intransigència en l'ideal, que pugna y bramula imparablement dintre nostre, com embats de congènita tempesta; cap, com ell, ha sintetisat l'antífessi que fa nostra força y dona nostra mesura, cap, com ell, ha projectat enlayre, d'un sol raig, el sentit utilitari que mou nostra sanch fenicia y alhora l'idealisme afogarat de nostre impuls de llibertadors d'esclaus, de redemptors d'opresos; aquexa corrent espiritual doble de positivisme y romanticisme que contrapesa en nosaltres y'ls estabilisa fins al màxim equilibri, defectes y qualitats.

Com a manifestació clara d'aquesta doble corrent, vola'l poeta ab tota llibertat pels espais imaginaris, en ales de la seva fantasia, al crear les figures centrals de les seves peces dramàtiques y'n fa essers de vida extra corrent, desfocats y enlluernants com evocacions de somni mirífich, y, ensemps, observador fidel, anota pacientment les característiques racials de la gent de carn y òssos, en sos innombrables personatges secundaris... A

les maravelles fastuoses de la epopeya hi ajunta'l jocon realisme del saynet, al agut atreviment de l'arenga patriòtica, al ferm y tossut alegat revindicador, la sorruda impassibilitat... casi paquidèrmica, davant els impropis y les amenaces que desferma ab sa coratgia; al crit vibrant y percutent d'un'hora, el silenci enigmàtic de la vineta... Mes, silenci y crit, virior y impassibilitat, vena còmica y vena tràgica, tot es hù, tot es de casa, no porta emprenta ni galladura externa, cap element estrany hi posà per un argent de substancia, cap pot reclamarhi per la vàlua d'una malla. En proba d'axò, y ja que hem mentat son teatre, busquèu entre'ls fills de son enginy, un sòl de carès desconegut, un home ò una dòna que no responguin, pel fons ò per la forma, als imperatius ètnichs y no l'hi trobarèu: podràn mancàlshi moltes coses, humanitat inclòs, però, més ò menys acusada, més soma ò més retreta, carregada d'oripells ò nueta de pèl-a-pèl, ara arborada per quimeres alades, ara junyida, a pla de sol, al jou de les més vulgars realitats, sempre palpita y canta en ells la catalanitat, aqueix quelcom inconfondible y assolible a tots, com producte y concreció que de tots es; una ànima inquieta, bellugosa, però no escorredissa de nostra comprensió usual, — no literaria, — com ho fóra, per exemple, la d'una *Hedda Gabler*, d'un *Admirable Crichton*, d'una paradoxa pirandelliana qualsevulla...

Y aqueixa matexa claretat diurna, aqueixa matexa casticitat ingènua de l'obra del escriptor, en la fè del patriota, en la vida del home...

* * *

Ha mort N'Angel Guimerà, la plasmació, sinó absoluta la més forta y representativa de l'actualitat catalana... Estava en l'idea de tots axecarli un monument glorificador: l'hora ha arribat, malhauradament, de dur a terme'l propòsit. Que obrin els diaris les llistes de subscripció y l'or afluhirà a raig fet, generosament, pròdigament, tal com afluhí la gentada darrera la carroça mortuoria...

Jo no sé hont és projectat axecarlo, aqueix monument; sols puch dir que de pensament el veig dominar en mig de la Plaça de Catalunya. La Plaça de Catalunya es el cor de la Ciutat, el punt d'unió entre l'urbs vella y la nova, entre l'ahir y l'avuy

y aquest punt simbòlich de confluència, aquest lloch únich, me sembla el més apropiat per a tenirhi estada perdurable qui'n vida ja la hi tenia de fet, en lo cor de la Ciutat, car vivia en lo cor de tots los ciutadans, per a qui fongué en un, al calor del seu geni, l'esperit ancestral de la raça y ses ardents aspiracions de renaxensa, per a qui entroncà, sens dexarhi solucions de continuïtat, l'Historia y la Llegendà, d'exa de l'avior, ab la vida moderna d'un gran poble, fent d'aquest, a través del temps, un quelcom únich y indivisible.

Jo'l veig rich y magestuós, excepcional en magnitud y en bellesa, aqueix moniment que podria servir y ennoblir a perpetuitat la gran plaça inurbana y camusa; jo'l veig servint d'ornat y d'axopluch, fet tot ell ab pedres y metalls exits de les entranyes de la nostra terra, flancat per aplechs escultòrichs que simbolisessin quan fou y quan ha d'esser representatiu de la grandesa colectiva... Un grandió y bell monument a quins peus s'apleguessen els infants pera jugar y alhora rebre una interminable *lliçó de coses*, per aprendre a somniar y a realisar heròycament els somnis;... hont els joves trobessen estímuls y esperances y'ls vells nobles reposadors pel còs laç y'l recort tramontant...

Barcelona mare! Ara es l'hora de redimirte de totes les indigencies monumentals que diuen que patexes; ara es l'hora d'axecar, com qui paga un deute sagrat, al qui fou carn sensible de la teva carn y ànima excelsa de la teva ànima, lo pedró commemoratiu digne d'ell y de tu.

VÍCTOR CATALÀ

25 Juliol de 1924

* * *

Les portentoses obres que ha dexat perpetuaràn arrèu del món l'incommensurable altesa de son geni; la dolça afabilitat de son tracte la enyorarèm tots sos amichs tant que visquèm.

NARCÍS OLLER

DIVAGACIONS

Ab En Guimerà ha ocorregut un fenòmen ben digne d'esser estudiat més tart, simplement consigna't de moment.

Quan erem joves, els amichs y companys d'En Guimerà, veyem y reconxiem en ell un gran poeta. L'autor de *L'any mil* y de *Cleopatra*, fogós, exuberant, amich de les imatges brillants, brutals devegades, gràfiques sempre y sorprenents, prometia esser no tan sols un gran poeta, sinó el Víctor Hugo català. Fins ab sos arranchs patriòtics y redemptors tenia grans afinitats ab el colós de la poesia francesa.

Però, de sobte, el poeta se'ns tornà dramaturch, es dir, tràgich a lo Shakespeare, a lo Eschyl. El cert es qu'en ses primeres tentatives, més que l'autor dramàtic s'hi veyà'l poeta, però, tot y descobrint l'urpada de lleó que çà y enllà en aquelles produccions apuntava, erem molts — jo un de tants, ho confesso,—que no creyem en l'autor dramàtic.

«Es un poeta de massa volada, d'imaginació massa lliure, —deyem,—perque pugui doblegarse a les exigencies del teatre.»

Y moviem el cap ab desconfiança.

Uns quants amichs, més clarividents que nosaltres, van fer que's representés la seva primera tragedia, que constituí un èxit. ¿Pel dramaturch ò pel poeta?... Jo'm guardaré prou de respondre categòricament.

Però'l Guimerà dramaturch anà crexent de dia en dia, ofegà aviat la popularitat d'En Pitarra, y acabà per imposarse de tal manera, que l'autor de *Mar y Cel* y de *Terra baxa* arribà a esser definitivament la fita capdal, el veritable símbol del Teatre Català.

Y aquí ve el fenòmen de què parlava al principi: al cap d'alguns anys el dramaturch eclipsà de tal manera al poeta, que no semblà sinó que Catalunya s'oblidava de que en el cel de la seva poesia hi fulguraven ab resplandors eternes dos astres de primera magnitud: En Verdaguer y En Guimerà: el poeta diví y'l poeta humà.

Es clar que l'explicació del fenòmen no pot esser més senzilla: Pot dirse qu'en cap població hi falta — gran ò petit, bò ò dolent — un teatre; qu'en aquest teatre s'hi representa — no volguem saber còm — tot lo qu'en la capital adquireix ressonancia; y en cambi — trist es confessarho, però es axí, — en quantes poblacions no hi hà un sol llibre!

Heusaquí explicat perquè tota Catalunya sab que posseheix

un gran dramaturch que's diu Guimerà; porque ha vist representar les seves obres, s'hi ha emocionat, les ha aplaudides; y, al mateix temps, ignora, ò quasi ignora, que posseheix un gran poeta que's diu Guimerà... porque no l'ha llegit.

El fet es que'l mateix Guimerà semblava haverho oblidat, ja que'l dramaturch s'havia tan imperiosament sobreposat al poeta, que dexà transcórrer prop d'una quarantena d'anys entre la publicació del seu primer volum de poesies y el segon. Y encara, si aquest va publicarse, fou degut, en gran part, a l'admiració que per ell sentien alguns bons amichs y a l'assiduitat ab que anaven recullint les composicions disperses çà y enllà, que durant aquexos anys havien anat aparexent en periòdichs y revistes.

Però el Temps — aquest jutge ronceguer devegades, però justicier sempre—posarà les coses en son lloch; y de la mateixa manera qu'avuy En Guimerà es universalment reconegut y admirat com a dramaturch, dia vindrà en que ho serà també universalment com un dels primers poetes èpichs del seu temps.

* * *

Y no vull terminar aquestes divagacions sense consignar una recança que'm dexe En Guimerà.

Semblava qu'aquell cervell creador dels més grans conflictes, a qui qualsevol incident més ò menys dramàtic de la vida real inspirava una tragedia, escenes violentes, una catàstrofe final, pogués veure la part còmica de la vida real, pintar-ne l'escena grotesca, el tipu ridícol, en una paraula, extràuren el saynet.

Y, no obstant, era axí: En Guimerà, entre'l gran nombre de drames y tragedies que'ns dexe, ens dexe dos saynets models de gracia y frescor y de veritat còmica: *La Baldirona* y *La sala d'espera*.

La primera vegada que vaig veure representar aquests dos saynets, me semblava impossible que'm trobés en presencia de dues obres d'En Guimerà.

«¿Per què no n'has escrit més de saynets?—li havia dit algunes vegades.—Un bon saynet val un bon drama. Y qui ha fet aquells dos podia ferne d'altres, y molts bons...»

Y aquell noy gran que va esser sempre En Guimerà, somreya per tota resposta y s'arronçava d'espallles.

Y la recança que sento es perque tinch la certesa de què En Guimerà, axí com dèu haversen endut moltes poesies que no va escriure may, se'n dèu haver endut també alguns saynets, que tal vegada ell mateix ignorava que'ls dugués amagats en algun del més recòndits replechs d'aquell cervell privilegiat.

APELES MESTRES

ADEU

Me demanèu unes ratlles a la memoria d'En Guimerà en moments que sols puch recordarlo *per a mi mateix*, ben íntimament. No'm queda esma per a més, tractantse del amich y del mestre veneradíssim, del home de cor de nen y energies de gegant, que tingué clarividencies divines y que ara'ns apar més gran que may perque la Mort el pren a les nostres abraçades efimeres ab la seva abraçada definitiva y eterna.

Catalunya ha tingut ab Ell no sols *el seu poeta*, sinó un dels grans poetes de la Humanitat. L'obra de Guimerà, a semblança de la de Shakespeare, arrenca de la terra per a enlayrarse més amunt dels núvols, fins a l'estelada, travessant calmes y tempestats; y es tan prodigiosa, que si hi hagués balances per pesarla, y poséssim d'una banda tota la producció dels nostres autors, y d'altra la d'Ell sol, jo no sé quina atresoraria més quantitat de valors espirituals, més plenitut de vida y de força humana.

Dexant de banda'ls seus incomparables versos patriòtics de glòria ò d'anatema; dexant també de banda les seves pomposes rebeldies del *Cant del Diable* y de *Jesús al Cel*, que no ha igualat ningú, fixemnos que Guimerà es únich en la enèrgia evocadora de figures y coses y sentiments del passat. Ses visions bíbliques *Maria de Magdala*, *Jael*, *La dòna adúltera*, tingueren robustes germanes menors en les de Pagès de Puig. Al costat de ses evocacions mig-evals *L'any mil*, *La mort del joglar*, *La dida del infant* y tantes altres, hi fa digne paper ab son llibre de *Balades* y ab un cayent totalment idíllich l'Ape-

les Mestres, l'exquisit poeta de «tot lo que viu ignorat y en pau». Però en les concepcions que com autor dramàtic va tenir Guimerà, y que abarquen la humanitat sencera, hi bateguen tantes y tan diverses poesies, hi hà en fi *tanta poesia*, que no es comparable ab ningú.

No ha sortit encara'l crítich que judiqui completament y definitivament a Guimerà. Entre'ls que millor idea n'han donat deuen mentarse En Joseph Yxart y En Pompeyus Gener, que més que ningú remarcaren l'immens poder d'evocació y de vibració del poeta, que li permetia ressucitar edats pretèrites, assimilarse ambients, remoure la humanitat per pobles ò per individus, ab enrenou de torrentada. «Davant del conjunt de ses obres—ha dit En Gener—ens sembla assistir al Judici Final de la Historia humana».

Ell, que sabia esser el cantor de les tendreses més humils, no era sols el poeta que canta: era, abans que tot, el geni que crea. Per axò l'atreuen les grandiositats, y per axò s'hi decantava tan sovint, y ab quatre mots sabia donarnos la impressió de vastes perspectives de la naturalesa ò de la historia, de festes magnífiques o de batalles heròyques, de coronacions y d'enterraments apoteòsichs de reys y de prínceps.

Còm no havia d'esser grandiós l'enterrament d'Ell, que es el nostre príncep y el nostre verb y la nostra ànima tota de catalans? Còm no'ns haviem d'enternir enfront les despulles del gran pare espiritual, del home que no ha dextat fills perquè comptava ab l'amor filial de tot el séu poble? Davant la immensa gentada que li deya adéu, fent voleyar capells y mocadors, els que no's daven compte de la grandesa del espectacle era que tenien els ulls negats de llàgrimes.

Ab els ulls de l'ànima jo'l veyia ert dintre la caxa: no pas mort, sinó adormit dolçament en plena fruició d'un dels seus somnis de gloria. Y jo somniava també. Somniava que de tots indrets de la Terra afluhien riuades de gent, y que'l dúyem a Poblet, a sepultarlo com un rey. . Mes ens aturarem al peu de Montjuich, y'l sepultarem sota montanyes de flors.

Que dins sa tomba florida reposi en pau, amortallat pels que tant l'admiraven y'l volien, acompanyat de les reliquies dels qu'Ell més estimava, y cenyit el front per la millor corona, forjada ab els propis merexements y ab l'amor de tots.

LLUÍS VIA

En Guimerà ha desaparegut d'entre nosaltres com un gran home, en plena força de sa ment; els anys per sa manera d'esser no havien passat; son còs s'havia envellit, pesaven sobre d'ell dotzenes d'anys; com un roure sapat y d'arrels fortíssimes, clavades al cor del Pirinèu que també's corven pel pes de la neu, son còs s'aplanava y brandava pel pes dels anys y la sava s'espesshia, no podent rejoyenir-lo.

Mes la seva mentalitat s'aguantava ferma, tan jove y abrandada com als primers espurnejaments de ses novelles manifestacions, allí era y allí restava.

Sa manera característica de sentir y de manifestar els conceptes de lo qu'ell concebia era exactament igual a la de sa plena joventut. Quedava ferma en ses manifestacions, ja que no havien cambiat a través dels anys, de les alegries y desenganyes ses creencies fonamentals.

Sa consciencia dreta y ferma com un xiprer centenari era incambiable y per axò en sos darrers temps veyèm, admirant-nos, que la vellesa de ses entranyes no actua gens sobre d'ella, potser calla, la manifestació externa es llunyana, emperò la concepció d'ella es claríssima, sos últims moments, ses últimes converses són serenes com les de Plató, més encara, com les de Sòcrates aprop de la mort.

Pressentintse potser son fi, deya lo que l'hi faltava fer, ab sa veu serena, sens que'l somriure infantívol s'apartés de sa cara, sens que la pau serena s'allunyés del conjunt de tot ell, ab la memoria més clara, la consciencia més neta y ab l'esma més reposada, contava com pensava, com havia pensat sempre, com volia pensar *demà* encara.

L'amor immèns per la patria cantada no havia defallit pels anys, inflexiblement havia engrandit, era d'aquells que no havia errat de camí, l'havia vist clar, enllà veyia la creu de Constantí y enllà havia anat sa vida y dins aquest anhel desitjà fins sos darrers moments, sens defallir, sens sentir claudicaments de cap classe, serenament y ab una tendència efectiva heretada y adquirida que sobrepujava al apassionament.

Dins son cor no hi niava l'odi, creya fermament que'ls equivocats de camí tornaran a trobar-lo.

Quan la malaltia, llarga, tossuda, a passos suaus y insensibles, avançava y envellia y esclerosava ses entranyes, ell s'anava arrupint; mes sa mentalitat era la mateixa, no canvià, com no canvià sa emotivitat per lo qu'ell més estimava y per lo

que sa vida s'havia mogut y manifestat, ses qualitats, y si tenia defectes també'ls conservava sens que la malaltia rès hi pogués.

Un dia s'anà apagant, dins son còs s'apilotava lo que devia sortirne, sa sanch generosa s'omplia a curull de toxines, sos sentits s'adormiren, *ell* no fou mestre de son còs, emperò sí de sa consciencia y encara en moments llunyants se manifestava ferma, potentia y ab la matexa virior que abans.

Comatós, era ert, durant unes llargues hores donà sols per sos fondos sospirs senyal de vida, la creació sublim de la nostra raça se'n anava d'entre nosaltres, y encara si un moment, després d'insistents preguntes de sos amichs de l'ànima, un mot s'escapava com un alè que sols ses enfermeres de sempre, els àngels guardians de sa vida comprenien eren mots d'ell, de sa mentalitat, que en el traspàs se'n anà tan clara, tan ferma y tan intorsable com el primer dia; feya llarch temps que sa vista era apagada casi, mes encara mirava enllà, veyia propers els colors del arch de Sant Martí?

Ell, ab la clarividencia que dóna la vista del *més enllà*, podia dirnosho si la parla que tant estimà no s'hagués apagat hores abans de son traspàs!

J. SOLÉ Y PLA

ELS FUNERALS D'EN GUIMERA

May cap rey de la terra ha tingut uns funerals com els d'En Guimerà. Si l'aspecte d'aquella gran nau de la parroquia del Pi impressionava per l'actitut y'l sentiment de tota aquella gentada que la omplenava, no menys corprenia aquella munió de poble apilotat davant de la portalada esperant poder entrarhi; munió d'un poble que batega per un mateix ideal, d'aquell poble format per totes les classes socials y en el que hi dominaven, com una esplèndida floració molt digna del alt poeta que acaba de dexarnos, estols de jovenetes de tots los estaments, ab qual presencia restava palesament demostrada la sensibilitat esquisida del nostre poble y les fondes arrels que ha posat entre nosaltres la poètica idealitat del gran patrici per l'ànima del qual pregava en aquell moment tot son poble.

JOSEPH ALEMANY Y BORRÀS

JOYES GUIMERANIANES

L'ANY MIL

*Era en lo temps en que les neus primeres
les grogues faldes dels turons baxaven;
y en amples colles, volejant lleugeres,
les aus sens patria sobre'l mar passaven.*

*Monjos y frares en tropell seguien
los burchs tranquils, barbotejant absoltes,
y'ls nins poruchs los veyen que's perdien
dels alts castells per les negrenques voltes.*

*Jorns y més jorns qu'en núvols se desfeya
l'encens més pur en los sagrats retaules;
y'ls vells abats tota la nit se'ls veyá
dels psalms eterns escorcollant paraules.*

*Los senys brandaven ab la veu plorosa;
l'or dels magnats los monastirs omplia;
y'l trist vassall vora la llar fumosa
los jorns comptats ab un carbó escrivia.*

*De dalt del mur la força abandonada
ja'ls corps no veyá entre la nit obscura,
y'l peu mateix de la ciutat murada
l'isart baxava en cerca de pastura.*

*La trista verge en lo casal reclosa,
ja no's dalia per sentir la quexa
del patge hermós, lo de la veu melosa,
que amor glosava vora l'altra rexa.*

*Llençant les armes, dels castells baxaven
les gents a sòu, sobre'ls camins perdudes
y'ls camps payrats indiferents trobaven
ja'ls fruyts ressechs y les agrams crescudes.*

*Roba de sach los cavallers vestien;
jeya la pols en els trofèus de guerra;
y'l vi de mel y l'hipocràs dormien
al fons ventrut de la pesanta gerra.*

*Ciutats y viles solituts semblaven;
les eynes queyen de les mans dels homes,
y en va'ls juhéus en sos porxats mostraven
joyells y arminis, y brocats y plomes.*

Agustí Guimerà

Els pares d'En Guimerà

Margarida Jorge

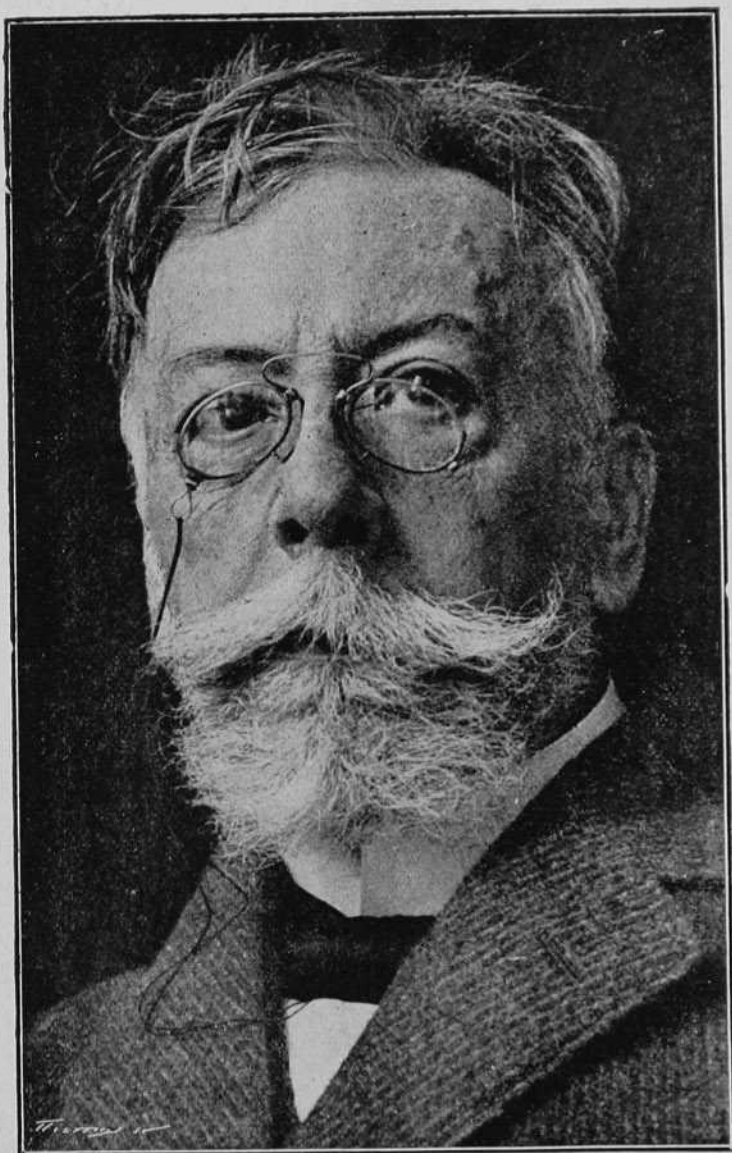

N'Angel Guimerà
als
disset anys

Als vintisset anys

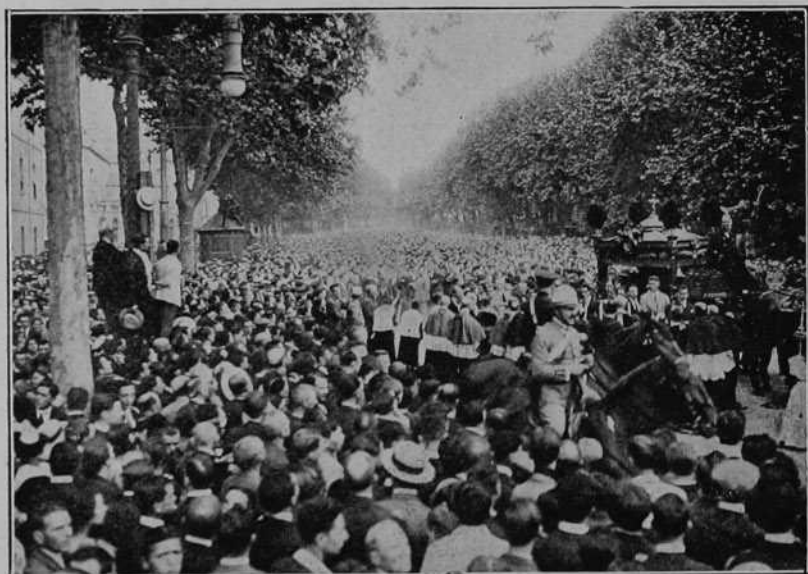

ANGEL GUIMERÀ
1847 - 1924

L'enterro al Plà de la Boqueria

A la Rambla de Sta. Mònica, ahont se despedí el dol.

*A port les naus dintre de llachs fangosos
los jorns passaven sens cambiants esteles,
sentint los corchs que furgen perfidiosos
veyent les aus filigarsar ses veles.*

*Y'ls folls burgesos que'l girant de lluna
sens pà y sens llenya ben aprop miraven,
per coure al fi la miserable engruna
les eynes totes en la llar cremaven.*

*Y'l jorn vingué qu'als esperits aterra:
voltat paurós de boyres ennegrides
l'astre de foch passà sobre la terra
dexant per tot les gents esporuguides.*

*Tocà a Occident, y' al cim de les montanyes,
guaytant pels tronchs espessenhits dels roures,
semblava un ull, caygudes les pestanyes,
d'esguart boyrós qu'eternament va a cloures.*

*Després les ombres los espays vestiren,
y axam d'estels entre'ls vapors brillaven:
palaus y masos y castells s'obriren
trayent als homes que astorats ploraven.*

*A munts se'ls veyà pels carrers dels pobles
ab rostre sech, esblanquehits com marbres;
per tot confosos los passalls y'ls nobles,
portant, de vius, la roba dels cadavres.*

*Damunt sos caps ab braços amorosos
als nins volguts les mares axecaven;
d'enllà'ls malalts cridaven enguniosos,
y'l coll dels fills los jays se repenjaven!...*

*Les turbes totes caminant incertes,
cayent y alçantse, als temples s'empenyien!...
Ni un llum va encéndres en les llars desertes,
y'ls vents xiulaven, y'ls portals batien.*

.

*L'hora es al fi. Les trompes del judici
tres voltes ara sonaràn pels homes;
los frares en la creu del sacrifici
lo Just axequen, emboyrat d'aromes.*

*Repòs glaçat. Ab los mantells cubrexen
les gents sa vista que la llum refusa;
y senten tots los polsos que'ls glatexen
com dos martells batent sobre l'enclusa.*

*Les llums rogenques dels cirials tremolen,
y en l'arch cintrat, ab clamoreigs salvatges,
les negres aus aletejant revolen
topant pels vidres enriquets d'imatges.*

*De sobte, a l'una, esperençant la vida,
la gent s'adreça com la mar revolta:
y corra, y's para, y torna a corre, y crida,
y calla après, y tremolant escolta...*

*L'hora ha passat. Tan sols ratxa lleugera
torba'l misteri de la nit callada:
pau en lo món y en la celest esfera:
ja es l'any novell; ja ve la matinada.*

*L'espai blaveja; los estels se fonen;
mansa la boyra en Occident s'ajunta;
als galls que canten altres galls responen;
l'Orient es or; es foch; ja'l sol despunta!*

*Humanitat, entórnat a la vida;
tu has vist no més fantasmes del desvari:
carrègat ab la creu avergonyida,
qu'es lluny, ben lluny la cima del Calvari.*

*Migrat plansó d'alzina que verdeja,
trèu de la pols tes soques jovesanes:
còm tems avuy que'l destreler te veja,
quan rès no sabs de llamps ni tramontanes!*

*Si un jorn t'alçares contra Deu traydora,
prou l'ignorancia es càstich de ta pena:
Deu no ha manat al pecador que mora;
Deu vol que visca, que vivint s'esmena.*

*Lluny de ton cor l'esdevenir que aterra;
que amor es sols la veritat divina;
y escala de Jacob sobre la terra
los sigles són. Humanitat: camina.*

POBLET

A la primera embranzida
salta pany y forrellat;
a la segona les portes
esclaten balandrejant.
Y com cap de torrentada,
fins la mesa del altar
rebuig de viles y pobles
a tomballons se n'ha entrat,
calada la barretina
y en la boca'l renegar,
com si fos a la taberna
fent la morra ab Satanàs.

Guaytava'l sol a la iglesia
abocat a un finestral:
per no vèurels, abans d'hora
sota terra s'ha amagat.
Fugen les aus pel cimbori
rebotent d'assí d'allà;
sants y santes com si enrrera
se fesen per los altars,
y'l guerrer palpés les armes,
y a sos peus grunyís lo cà,
y en la creu el Fill del Home
los ulls obrís admirat.

Ja s'estén com taca d'oli
l'escamot de comdempnats.
Uns sermonen des del claustre,
uns altres piquen de mans;
ensà ab cobles bordelleres
canten absoltes y salms;
van les dones per les celdes
corrent darrera'ls bergants;
més enllà bat una porta,
assí una llantia ha tombat,
y com boges les campanes
barregen festes y planys.

Un vaylet a cops de pedra
les imatges va escapsant;
les dones espitregades
hi paren lo devantal.
Ab los caps juguen a botxes;
quan topen quín espurnar!

lo bolig es. ay, la testa
d'un Jesús agonisant!
De tihons y de fexines
les trones han curullat:
que la nit los cau a sobre...
Ja'l foch s'emparra cap dalt.

Quín brugit! Les dues atxes
s'escabellen sota'ls archs
y s'atufen y's cargolen
sobre'ls murs llengotejant!
Ja una colla s'arplega
vora'ls sepulcres reals:
ja l'un hi arramba l'espallla;
tres ò quatre ja són dalt.
Per les voltes ja ressonen
los cops d'escodes y malls;
ja s'esquerden las llosanes
ja rellisquen dalt a baix.

Rey en Pere, Deu te valga:
per quan deses lo punyal?...
Ja han tret a feix ses despulles
a dintre manyoch de draps:
los òssos com jòch de bitlles
topen damunt del llosat.
En Ferràn lo d'Antequera,
ara ets franch del vectigal!...
Enllà va la carcanada,
sembla un gaviot que's desfà,
y dalmàtica y corona,
tot florit y rovellat.

Va pels ayres Joana Enríquez
toca y mantell volejant;
ses urpes encara estrenyen
un Sant Crist malaguanyat:
per terra'l cap s'esgarria
botent ab sò de cascall.
Damunt lo còs de la reyna
al trist, Carles han llengat.
Los qu'en vida s'aborrien
ara en mort s'han de abraçar;
y, ay! que pels sigles dels sigles
les cendres barrejaràn.

No toquèu al rey En Jaume,
que la terra s'entrarà!
Per l'esboranch del sepulcre
passen com fures les mans:
la primera que'l tocava
ab la espasa's va tallar.
Per lo cap vs que l'estiren;
ja segueix tot enrampat;
vestit ab l'hàbit de monjo,
los cabells rossos penjant,
la destra sobre la espasa
los ulls oberts y emboyrats.

Ja l'arramben a un sepulcre,
los braços penjim-penjam:
de gayrell com l'arrambaren
a tots passa de dos pams.
Les flames damunt son rostre
se mouen vermellejant,
com si adintre de ses venes
tornés a correr la sanch.
Rey En Jaume, com no crides
la teva raça al costat!..
La raça del rey En Jaume
balla entorn dantse les mans!..

Una dòna escabellada
a pes de braços l'ha alçat:
cap a las celdes se'n puja;
darrera tots se n'hi van:
Ja li cau a mitja escala;
ja altra dòna l'ha axecat:
fins al còs lo rey En Jaume
torna a exir sobre dels caps.
Tots porten brandons y ciris,
y s'acosten y se'n van
pels corredors y les celdes
escarnint los cants sagrats.

La mòmia del rey en Jaume
ja acosten a un finestral.
Poble, a quí vols, ja bramulen,
a Jesús ò a Barrabàs?
Los vidres saltan a troços;
la finestra dona al camp.

La nit, qu'hermosa y serena!..
l'ayre, que dolç y embaumat!..
la lluna alçantse tranquila
daura montanyes y plans;
se sent belar una ovella;
un rossinyol ha cantat.

Es la terra catalana
que'l gran rey va trepitjar:
es l'ayre que'l pit li omplia
dels Pirinèus y'l Montsant:
es la lluna que brillava
sobre l'armeig dels alarbs!
La mòmia del rey En Jaume
fins sembla que s'ha dreçat,
com si per dalt de les cimes
volgués veure més enllà!..
La colla canta que canta;
l'incendi enrera s'fa gran.

Un que frech al rey se troba
tot de cop s'ha esborronat,
que ha sentit calor estranya
caure a sobre de ses mans.
Fins lo rey los ulls axeca:
fret de espant ja'ls ha baxat!
Ja'ls hi ha dit als de la vora;
la nova corre com llamp;
ja s'apaguen les canturies;
ja s'aparten esglayats.
La mòmia del rey En Jaume
fil a fil està plorant!

Per les escales s'aboquen
com a corps esperitats;
saltan los ciris enrera
per los graons fumejant.
En lo temple ni s'aturen;
passen d'un bot lo portal:
a tomballons com vingueren,
a tomballons se n'han'nat.
Quan son lluny giren la cara:
roig per l'incendi es l'espay;
y'l rey sempre a la finestra
avança'l còs encisat.

Deu de justícia, fèu vostre
mon prech y'l de mos germans!
Que tinguen fam, y en sa boca
lo pà y tot se'ls torni fanch:
que tinguen set, y s'axuguin
fonts y rius al séu davant:

que tinguen fret, y ses robes
se'ls hi torni mar de flam:
que tinguen sòn, y s'ajuguin
sobre escorsons babejants!..
Mes ay, que demà feliços
y riallers tornaràn!

RECORTS

Y quants estius sense veure
la casa de mos passats,
niu de santes alegries
que may més han de tornar!

Ab los portals y finestres
com d'un sepulcre tancats,
ab les tàpies ennegrides,
y qu'es trista de mirar!

Tremolant com una fulla
davant d'ella m'he aturat,
y he fet girar la clau mestre
ab los ulls llagrimenant.

La llum, y l'ayre, y la vida
primer que jo s'han fet pas,
y escala amunt al silenci
l'he vist fugir esglayat.

Vers ell mon ombra s'allarga,
lo meu amich més lleal;
y un baf com de sepultura
surt a dar-me'l Deu vos quart.

Mon trepig en les llosanes
trenta anys m'ha fet recular:
companyons de la infantesa,
de mi y vosaltres, què ha estat!

Jo us veig ab los cabells rossos
damunt dels ulls embullats,
ab xerradissa d'auelles,
tantost rihent com plorant.

Sobre les lloses gastades
encara sé'ls regaralls
per hont les bales corrien
y hont feya bo de matar.

Y sé'l lloch hont amagavem
lo carbó de les senyals;
y veig los mossos y'ls lladres
per sola l'emblanquinat

De puntetes les escales
he pujat sens respirar,
temerós de que's dexondi
tot un món endormiscat.

Válgam Deu, quina tristesa
per exes cambres hont vaig!..
tot me fa carrer y'm mira;
fins los mobles, quin posat!

A cada passa que dono
enrera'm tinch de girar:
sembla'm toquen per l'espallla
y'm parlen de baix en baix.

Crech cada porta qu'empenyo
que l'obren de l'altra part;
y, ay! darrera de cad'una
la mare'm penso trobar!

Per les finestres tancades
sospirs de sols se fan pas;
quan les obro's balandregen
y'ls vidres cauen trencats.

A dintre la llar negrosa
ni les cendres d'aquell flam;
per tot hi pengen trenyines
com si'l fum s'hi hagués glaçat.

Exa cambra fou la meua:
exa altra de mon germà.
Si sentis que'm cridés ara
com en nits de tempestat!

Somiquejant se'n venia
vora meu per por dels llamps:
—Tàpam, germanet,—me deya.
—Quina basarda que fan!—

La oració de les tres santes,
«totes vestides de blanch»
jo li deya y s'adormia,
y'l trò s'anava allunyant.

A aquesta cambra tan fosca
ni tot just hi goso a entrar:
al fons hi hà'l llit de mos pares;
Jesús, com sempre, al capsal.

Fins sembla que al llit reposin
aquells que'l ser m'han donat;
y fins sembla que respirin;
y fins que's van a girar.

Sóch jo, mos pares, que torno
y estich trist y'm veig malalt!
Mes, ay, que a ma veu matexa
he fugit com un cobart!

En cerca d'ayre y de vida
per la escala m'he enfilat:
al sortir a la miranda
ja es lo sol a dins del mar.

Hi hà estesa al entorn la vila:
fumegen totes les llars:
los carros de la verema
se'n venen trequetejant.

Jo no sé veure la casa
de la dòna qu'he estimat:

què blanques arrèu les noves!...
y adins, quin riure'ls infants!

Un dia en aquesta pedra
lo nom d'ella hi vaig grabar;
ara la molsa ennegrida
l'ha estrafet y mig borrat.

Hi ha encara un niu de colomes,
que mos dits van amoxar:
quan m'hi acosto, de les palles
bot un dragó esparverat.

Tot sol, tot sol en la terra,
y a dintre del pit quins salts!
quin afany d'estendre'ls braços,
y de viure y d'estimar!

Oh, que vinga a aquesta casa,
que vinga a menjar mon pa
una parella amorosa
ab fillets axelebrats.

Jo prou als pares quan gosin
los veuré sense mirar;
y'ls nins los veuré com juguen,
que'm migro per veure infants.

Mes, ay, la dòna que anyoro,
la que'l pler me va robar,
la que un dia va ser meua,
ella que no vinga may.

Que d'angoxa'm moriria
veyentla ab altre gosant:
ò potser, Deu m'ho perdoni,
me tornaria a estimar!

A la cambra de mos pares
ara sí que hi sóch entrat:
sobre son llit m'agenollo
y prenc lo Crist del capsal.

Mes sento al mitg del silenci
com un corch se'l va menjant:
y quan a mon pit l'estrenyo,
cruxint, en pols se desfà!

DEL MEU ALBUM

(FRAGMENT)

* * *

Era'l cayent de la tarde;
lo temple estava desert:
me varen dir que guarnies
la capella del Roser,
y sens remor vaig entrarhi
com a lladre ò com follet.
Vora teu vaig enfilarme
y vaig darte'l bes primer,
mentres ton cap, vida meva,
fugint poruch al incert,
la llàntia de la capella
feya brandar dolçament.
Aquelles flors se marciren;
nostres ànimes també:
tot s'ha mudat en la terra;
ni't coneix ni jo'm coneix,
mes encara veig la llàntia
com s'engronxa dolçament.

* * *

Tot ho he arrancat de mon cor
per tornarho desseguida:
tes falses lletres d'amor
la trena ab mos plors humida;
mes, ay, aquell mocador
serà ab mi tota la vida.

Mon ànima no ha de dir
que guarda eix tresor avara;
sols ans del últim sospir
li diré a ma pobra mare
que'm tanqui'ls ulls per morir
y me l'estengui en la cara.

Vinal llavors a arrencar
ab tes mans de satalia:
jo't sabré pe'l respirar,
y obriré'ls ulls, dolça aymia;
y mort y tot, mon plorar
te dirà quant te volia.

A UNA MORTA

SERENATA

Vinch en secret, aymada;
mes no sé qui ho ha dit,
que tota la estelada
per vèuret ha sortit.
Desperta, ma ventura,
que'm gelaré esperant;
no tinguís por, per tot hi hà nit obscura,
y'ls astres al fosser no li diràn.

Coberta ab sedes fines,
qu'hermosa't trobaré!
Dintre tos ulls sens nines
petons hi amagaré.
Te duch unes poncelles
que al vèuret s'obriràn;
m'ho he callat, y ja arriben les abelles
pel camí de sospirs qu'he anat dexant

*Baxet, baxet te crida
mon ànima y mon cor,
y ja se sab, ma vida,
qu'hem de parlar d'amor.
Cap aquest lloch els arbres
s'inclinen murmurant,
y sento'ls caps dels morts darrera'ls marbres
que hi freguen, neguitosos escoltant.*

*Mes dexals que's dalexin
en tant farèm bracet,
y que'ls llençols esquexin
y vinguin a pleret.
En ton sepulcre, aymia,
ens hi han de veure entrant;
quan canti'l gall els hi dirèm:—Bon dial—
y la llosa clourèm de dintre estant.*

EL NEN JUHEU

Una matinada'ls pagesos, al passar el pont de la Rigala, sentiren com a planys qu'exien del fons de la riera: els més poruchs, mig ensonyats encara, feren la creu sota'ls plechs de la manta prenentho per gemechs d'alguna ànima en pena; els altres ni s'hi giraren tampoch, judicantho de xiscles de bestia salvatgina. Mes quan el sol va ser alt, la Maria Rosa pujà de rentar a la riera, duyent al cap la roba esbandida y recullideta en el devantal, com si fos un niu de merles, un tendre infant d'ulls bellugadissos y de caparró daurat y sedós com lo borrim de les aromes. L'havia trobat a la còva dels pobres, xuclant rabiós en la mamella estroncada d'una dòna que ben segur s'havia mort de fret y de miseria: per les galtes de la Maria Rosa, mentres ho anava contant carrer amunt, s'escorria tan aviat una llàgrima com una gota d'aygua del còve.

La bona dòna, que tot era cor, després d'enrahonarho ab el seu home, se'l quedà a aquell àngel de Deu. No tenien maynada y haurien sigut ab ell d'allò més feliços, si la justícia no hagués trobat a la morta un canó de llauna ab un paper, en el qual, ben esbrinat, se descobria que tant ella com son fillet devallaven de terres molt apartades, no estant el mal en axò, sinó en que fossin de niçaga juheua. Ja'l batejaren tot seguit al nen, posantli un nom

ben cristià; mes ningú's hi treya'l rosèch de sobre a n'aquella gent senzilla que, quan feya postures al noyet, començava rihent y acabava posant la cara apesurada, arribant molts cops a havèrseles de valent per si'l ficarien a la borderia; més quan l'un amollava l'altre nó, perque al cap-de-vall tots dos se l'estimaven força a n'aquella pobreta criatura. A la María Rosa's que no la dexaven de petja eren els séus parents, botzinejantla a cada punt; que ja se n'hauria d'empenedir d'havèrsel afillat, perque, sinó a la cima a la soca, en sent gran ell la faria, conexétseli ja, no sé per quina lley de senyals, qu'era de mal *sangro*. Ella, que ja no hi veyia en el nen sinó un planteret d'abril, per tota contesta l'estrenyia contra son pit y d'una revolada girava cua a fi d'amagar la tristesa, que bé massa n'hi pegava al veure com devant d'ella y'l séu home ningú del poble se'n condolia.

El pobret bordegàs, a qui tothom anomenava'l Nen juhéu, va anar crexent sens que res de mal se n'hagués adonat encara, fins que un matí, ohint missa ab la María Rosa, al senyor rector li va escaure fer una prèdica des del peu del altar sobre la passió y mort de Nostre Senyor Jesucrist, desfentse en impropis contra'ls butxins que'l martirisaren. La gent, posant cara severa, se girava al noyet, y la María Rosa, que tan aviat s'encenia com se tornava groga, per un moviment sobtat, del que s'empenedí al acte, apartà d'ell les seves faldilles. Al sortir el noy de l'iglesia, una nena que no feya un pam y que anava tota tivadeta al costat de la seva mare, li va dir al passar, posant la cara llarga y amenaçantlo ab la mà: «Ah, dolent! Més que dolent!» Ell axecà'ls ulls a la María Rosa, mes no gosà a preguntarli què volien dir aquelles paraules y la cara enutjada ab que tothom se'l mirava. Aquella tarda matexa's topà al saltant de la porta de casa seva ab la nena que l'havia renyat, y ab l'explicació d'ella cresqueren encara més ses confusions. «Te donaré una nou tendra, — ell li va fer, — si'm dius per què sóch dolent». «Oy que sí ets dolent, — li va respondre la noya, — ets dolent perque vas matar a Nostre Senyor. Dònem la nou tendra».

* * *

Quan va ser més espigat l'enviaren a estudi, y allavors sí que s'acabaren per a sempre les curtes alegríes de la seva infantesa. Els xicots de l'aula no se l'estimaven gens ni gota al Nen juhéu, veyentse precisat el mestre, tantes n'hi feyen, a assentar-lo al costat séu damunt de la matexa tarima, preferencia que acabà de ferlo odiós als demás xicots y que avergonyintlo'l convencí de que no

era com els altres. El mateix mestre, tot posant la veu grossa per a dir que com a home de lletres no tenia les preocupacions de la classe ignoranta, contribuïa de bò y mellor a que'ls odis contra'l Nen juhéu s'arrelessin. L'haurieu vist quan anava alguna persona estranya del poble a visitar l'estudi: axí com feya lluhir els altres noyets ensenyant sos cartipassos y ses llibretes de problemes, al Nen juhéu per fi de festa li manava agenollarse davant del Sant Crist y li feya dir ab veu ben alta lo *Crech en un Deu*, obligantlo a cridar més encara al ser a *Jesucrist únich fill séu* y certs altres passatges, girantse'l mestre als forasters quan era acabat per a dir-loshi satisfet: «Es aquell nen, sabèu...?»

El pobrissó hauria volgut estimarse a tota aquella quitxalleta de la seva edat y serhi en els séus jòchs, pels que's dalia, mirantsho des de dalt d'un marge ò des del cap del carrer, a la tarda al plegar d'estudi, tot solet, sanglotant y menjantse la llesca del pa moreno que pastava la Maria Rosa; mes l'aborriment que li tenien anava de mal en pitjor, tant, que gosaven en atormentarlo ab la matexa gatzara ab que escanyaven les sargantanes per els torrents ò cremaven una rata-pinyada per a que renegué, que ells deyen.

Per a deslliurarlo dels perills el mestre'l feya sortir d'estudi primer que'ls altres. Un dia que se'n va descuydar, lo Nen juhéu ja's va veure la pedregada a sobre. S'esperava al replà de l'escala y quan va creure que tots eren a casa va sortir al carrer; mes els xicots l'esperaven y abans de que pogués arrencar a córrer ja l'havien assamarat ab les corretges. El més grandassot, un bergant de cabells rojos, com d'espiga moresca, qu'era qui més de tema'l tenia, allargà la cama per a ferlo caure, mes ell s'hi amarrà com a cà rabiós, arrossegantlo a terra, revenjantshi de tots els martiris qu'havia sofert fins aleshores. Sòrt per al xicot qu'un exam de dòneshs conseguiren separarlos, si bé un xich tart, perquè'l Nen juhéu ja li havia pegat ab una pedra cantelluda a la cara, al cap, per tot, dextantlo de porcells y verdanchs com un Sant Llätzer. «Fort! — li va dir aquell vespre l'home que li feya de pare. — Fins que n'esgarrotxis un no't treuràs el mosquer de sobre.»

Mes quan el Nen juhéu patia'ls set càlzers d'amargura era en aquells dies que nostra mare l'Iglesia consagra a la passió y mort del Redemptor. Cad'any els veyia acostarse ab un esverament tan gran que talment s'enfebrava. Fins un cop la Maria Rosa, qu'era dòna de molta espigna, emprengué al alcalde per a que hi posés remey; si n'hi posà va ser pitjor que la malaltia, perquè aquella matexa tarda, qu'era'l Dijous Sant, ella'l va veure entrar al noyet

perseguit per tota la brivalla, entre'ls que hi anava per cap danser el xicot de pèl roig y seguits tots de lluny per alguns homes fets que'ls aquissaven, rihent, mals cors de la batuda. L'esferehida criatura s'abraçà a la Maria Rosa, ofegantse de por y de fadiga, mentres que rebotien algunes pedres per l'entrada. D'ençà d'aquell instant el pobret Nen juhéu no volgué sortir de casa fins el diumenge de Pasqua.

Quins torments varen ser els seus aquells dies, sobre tot en les hores de la tarde del Divendres Sant! La Maria Rosa se'n va anar a la iglesia, qu'era a quatre passes: tancà la porta enduyentse la clau y dexà dintre'l Nen juhéu més mort que viu en mig de la soletat més esglayadora. Tantost se'n baxava a la entrada asseyentse a terra vora la porta del carrer, l'orella atenta cercant la companyia de la gent que passava, com s'axecava fugint esporuguit al sentir una veu infantil creyentse que'l venien a buscar per a matarlo. Esclatà en plor y se'n anà escala amunt sens girarse semblantli que'l seguïen, y no s'aturà fins al recó més fosch de la golfà en que s'encongí com un capdell darrera d'unes caxes velles y uns barrils esfondrats, veient encara entre ell y la finestra mal tancada, les borasses de les olives penjades d'una corda, que'l vent les balansejava prenentles ell ab els ulls cluchs per les faldillotes d'algun gegant que gambejava, gambejava, sense may anarsen. Un instant s'adormí, y allavors va veure com s'axamplava una de les escletxes de la finestra, donant pas a una figura hermosíssima d'ulls amorosos y com els seus, plens de llàgrimes. Ell plà bé que'l va conèixer al bon Jesús, a qui tant s'encomanava; mes no duya la creu al coll com quan anava a la professó voltat de llum, movent el cap en el misteri que penosament portaven damunt la espatlla'ls més vellets del poble; que ara se'n venia cap a n'ell ab els braços estesos, somrisent dolcíssim, en mig sa desfeta de llàgrimes; y ell quèya de genolls y creuava'ls bracets sobre'l pit y ja sentia arribar al seu front l'alè del bon Jesús, tebió ab la matexa olor del encens de la iglesia... quan lo despertava sobtat el traqueteig de les patraques a dalt del campanar y'l terrabastall axordador dels carraus y les masses en les portes de la iglesia barrejat ab els crits de «A matar juhéus» dels fósols.

El Nen juhéu ja era tot un home. De guapot y escarràs de feyna com ell no n'hi havia cap altre al poble. Ja ningú'l martirisava, es ben cert, mes ell bé massa ho conexia qu'entre aquell blat segufa

fent de niella. En les feynes de la terra s'apartava de les colles, no prenent part gayre bé may en ses converses, y quedantse endarrerar al tornar a casa, caminant maymó y trist com si portés la mort a sobre. Les tardes dels diumenges les passava tot sol dintre dels boscos del voltant, ab la mirada fixa com d'encisat, en el sol que's ponía ò en la lleugera fumarola de les xemeneies del poble. Devegades se seguía una ombrosa noya del bosch que'l duya a dret fil sota l'ulleral del pont de la Rigala, y allavors l'hauriau vist com axecava'l front abatut, s'animaven els séus ulls y parlava hores seguides ab els pobres qu'en la cova feyen posada, fins que la nit l'en treya; y si al anarhi li dringaven els patacons a la butxaca, al entornarsen no n'hi quedava ni una marva; y si més n'hagués dut... oydà pels pobres!

Mes no eren tristos, no, per al Nen juhéu tots els dies del any, que alguns se n'esqueyen en que gosava a tot drap de la vida com qualsevol altre home. Que s'acostava'l séu bon temps ja li deyen ab sos verols les rahimades de les vinyes y ab sos cants les garladores cigales, y que ja hi era arribat plà bé que li deya'l trasbals dels cellers enfonant botes velles y amaran cups y portadores. Allavors esmolava'l veremall en lo marja-peu de la porta forana, y ab un adéusiau que rès d'apenat tenia, a la María Rosa y al séu home, agafava la cistella, se tirava la manta al coll y se'n exia del poble més lleuger que cap dayna cantant entre dents corrandes de la terra. Caminava hores y hores fins allà ahont ningú'l conexia, y allavors sí que se les havia y reya entre les colles de veremadors y veremadores y s'enrogien les seves galtes ab els colors de la salut, sentintse igual als demés homes. Quan li venia'l recort del séu poble, el cor li feya un salt, mes llambregava d'assí d'allà y com ningú'l conexia tornava a les converses y a les rialles.

Un cop, quan a punta de dia'l despertà'l cap de colla, se trobà que no tenia al séu costat la cistella. A n'ell, com a tots els altres culliters y culliteres, l'havien llogat de part de vespre y aquella nit els homes havien dormit sobre de l'era, y les dònes a la pallissa. Al dexondarse cregué veures al devant la seva cistella veremadora del braç molsut d'una xicota qu'encara no conexia, rodonxeta y ayrosa, de boca frescal y d'ull matador. Li va dir que li tornés: ella li va respondre qu'era la seva. Una paraula'n portà un altra al darrera; vingué allò d'estirar la cistella per un costat ell y ella per l'altre, y com tots dos eren tossuts y de bona grapa, sense dexasenar la presa acabaren per caure, no en terra, sinó en un tou de boll, que aquesta va ser la seva ventura. Jo no sé pas la rahó qui la

tenia; sols sé que la brega va seguir encara, que'l boll revolava entorn y a voltes mig els cubria, esgargamellantse'ls dos tan aviat ab les paraulades agravioses que's deyen com de les rialloses ab que les trencaven, fins que de cop va sentirse un petó que sonà desvergonyit sobre les galtes de préssech gabaig de la xicota, seguit per l'esbatech d'una bofetada qu'ell se va quedar, y axò que no tenia res de bisbe per lo cumplidora.

Anèu a saber per a qui va ser la cistella! Mes com si allò hagués estat cosa de bruxes, d'ensà d'aquella hora ell y la Niceta, que axis anomenaven a la minyona, sempre veremaven en la mateixa parada, veyéntsels sovint quan eren a la vora espicossar en lo mateix rahim, y quan eren lluny se tiraven pedres, un xich massa grosses a vegades. Y no us dich rès dels vespres en que sota'l porxo, mal aclarit per la teyera, feya l'etzar que sopessin sempre l'un al costat del altre; mig girats d'esquena, axò sí, per mor de la mare d'ella, que ja se'ls mirava massa.

Mes vingué un dia que s'apacà la feyna, y al despedirse per a tornar cada hù al seu poble, el minyó y la xicota se parlaren baix, baxet llarga estona, diguentse per fi, no adeusiau, sinó a reveure, quan encara eren l'un al costat del altre ab els llavis que se'ls desbocaven per trobarse, y quan foren lluny, abans de girar el camí, ab els mocadors y les mirades.

El Nen juhéu ja feya dies qu'era a casa seva, y una entrada de fosch se posà'l vestit dels diumenges y, cor que vols... a veure la xicota! Era festa major en lo poble de la Niceta, ab qui no s'havia tornat a topar d'ensà de les veremes; mes ja s'eren concertats per a trobarse aquella diada. Contèu si caminaria d'ayre.

Lo sol feya estona que s'havia post y'l cel estava tot encloscat cayent la nit més que depressa.

Y ni tampoch se'n adonava, el cor posat en aquella minyona que tant se l'estimava a n'ell, odiat per tothom desde que'l dexaren sol sobre la terra. Mes no tot eren alegries en la seva ànima enamorada, que un núvol perfidiós venia d'impensat a entelarli la ventura: lo poble de la Niceta era lluny del seu, es ben cert; allí ningú'l conexia, mes axò no podia durar tota la vida.

Quan va ser al pont de la Rigala se'n recordà del seu passat, que cent cops li havia contat la Maria Rosa, y'l cor li donà un salt ab lo temor de que la Niceta arribés a aborrirlo.

Li semblà sentir gemechs tristíssims al fons de la riera, s'hi a-

bocà per damunt del empit, y en aquella mar de fosca sense remor ni termes hi va veure dos punts lluminosos a manera de dos ulls que se'l miraven com si'l xuclessin. Li agafà por y's posà a correr bella estona.

Al trasposar un collet descobrí de cop dintre de la vall la claror esblanquehida del envelat, mentres onades del ayre li duyen, tantost esmortuït tantost baladrer, els espinguets de la cobla. Allí la Niceta l'esperava. Del poble no se'n veyà res, perdut com estava entre les tenebres. La cara del Nen juhéu resplandí d'alegria; s'olvidà de tot lo que no fos la seva estimada, y en quatre bots que li semblaren quatre hores, se trobà a la porta del envelat.

La cobla començava en aquell punt a refilar altra vegada y no va tenir temps sinó per a veure com un ballador s'enduya a la Niceta.

Tot seguit els ulls dels dos enamorats se trobaren donantse la benvinguda: «Ja'm tens aquí» varen dir els d'ell; «Qu'has trigat!» els d'ella. Mes si al primer vol la Niceta se'l mirà tota amorosa, no va ser axís al tornar a passar, que li va clavar els ulls resseguintlo de cap a peus seria y estranyada, com si may l'hagués vist fins aleshores; y ja no ballava, sinó que feya bracet de sa parella, a qui decantava'l cap per a escoltar mellor les seves paraules. Ell, sense donarsen compte de lo que veyà, els anava seguint ab els ulls, axecantse de puntetes per a no pèrdr els entre aquella esbojarrada bellugadissa de barretines morades, de gorres negres y de caps engallats ab mocadors y llaços. Quan tornaren a passar pel seu davant la Niceta girà'l cap per no vèurel; qui allavors se'l mirà en plena cara, desvergonyit y manxetu, va ser el seu ballador, que bé massa que'l Nen juhéu el va conèixer.

Era aquell mateix xicot del seu poble a qui ell tant havia pegat al exir d'estudi, el seu enemich de sempre ab sos cabells rojos, quals rinxos ara se li caragolaven damunt dels polsos. Una foguerada de sanch li pegà a la cara y d'una grapada's refregà la barretina pel cap, que ni se la sentia.

Al acabar aquell ball va correr ahont era la Niceta, qui al vèurel venir, dreta com estava, cuytà a girarse d'esquena, havèntseles, per a dissimular, ab ses companyes: «Niceta!» no més va poguer exclamar, perque ella li trencà la paraula dihentli ab veu desdenyosa y un xich enronquida, miràntsel per sobre la espatllà: «Què vols?... Jo no sabia que fossis juhéu! Deu ens ne guardi! Vésten!» Y s'esmunyí hont era sa mare perque li clavés una agulla ab escuses de que'l mocador li voleyava.

El Nen juhéu s'estremí que anava a caure, y un sanglot se li aturà a la gola y l'ofegava. Al girarse's topà ab la mirada del séu enemich de tota la vida, que quadrat en la porta del envelat encara se'n reya. Se n'hi anà com un llamp, l'agafà pel coll y a empenyes el tragué de la sala.

Quan la cobla sonà altre cop, ja hi va ser amatent el xicot de pel roig al costat de la Niceta, enduyéntsela en mig d'aquella mar a cada punt més esvalotadora y arremolinada que la pols y'l fum dels cigarros enterbolía.

De cop brandà un troç de la tela del envelat com si de l'altra banda l'estiressin. Després guaytà per un esqueix de la roba, casi arràn de terra, una cara que rès d'humana tenia; li tremolava la barba com d'un que's gela; la бага dels ulls estranyament oberts li rebotien enfora; tenia erissats els cabells y lo color com cera. La tela's va anar estripant cap amunt, lo cap axecantse de'n terra. Darrera'l cap exí un coll, després un còs, y'l Nen juhéu per fi, de cap a peus, que avançà espitregat, la gorja oberta per una ampla ferida, d'hont s'escapava tan aviat una glopada de sanch com un brunzit rugallós igual al d'una caldera quan se desvapura. Els balladors van anar fixantse en aquella fantàstica aparició; la cobla va anar parant, ara un instrument, ara un altre. La Niceta arrencà un xisele y's cubrí la cara ab el vano. Al séu galant ningú'l veyà com s'estremia. La gent tota quedà com glaçada. Ningú gosà aturar aquell mort que caminava, caminava cap a la Niceta gambejant penosament, balancejant els braços.

Quan hi va ser al davant, abans que ningú li pogués privar, ab la mà bruta de sanch li amorrà'l vano a la cara, reculà tambalejant-se com un borratxo y caygué mort de boca terrosa.

GRAN RETRAT DE GUIMERA

Exclusiu de ILUSTRACIÓ CATALANA

Fotografia Audouart

Gravat Thomas

UNA PESSETA

OBRES D'ANGEL GUIMERA

	Ptes.
Gala Placidia, tragedia en tres actes	2
Judith de Welp » » »	2
Lo fill del Rey » » »	2
Mar y cel » » »	2
Rey y monjo » » »	2
La boja » » »	2
L'ànima morta » » »	2
En Pólvara, drama en tres actes	2
Jesús de Nazareth, tragedia en cinch actes	3
Maria Rosa, drama en tres actes	2
Les monges de St. Ayman, drama en quatre actes	3
La festa del blat » tres »	2
Terra baxa » » »	2
Mossèn Janot » » »	2
La farsa, comedia en tres actes	2
La filla del mar, drama en tres actes	2
Arran de terra » » »	2
La pecadora » » »	2
Ayguia que corre » » »	2
Lo camí del Sol, tragedia en tres actes	2
Andrònica » » »	2
Sol solet..., drama en tres actes	2
La Miralta » » »	2
L'Eloy » » »	2
La Santa Espina, rondalla en tres actes y sis quadros	2
L'aranya, drama en tres actes	2
Saynet trist, en tres actes	2
La Reyna jove, drama romàntich en quatre actes	3
Jesús que torna, drama en tres actes	2
Indíbil y Mandoni, tragedia en tres actes	2
Al cor de la nit, drama en tres actes	2
L'ànima es meva, drama en tres actes	2
Joan Dalla, drama en tres actes	2
Alta banca, drama en tres actes	2
La Reyna vella, en tres quadros	1
Titayna, drama musical en dos quadros	1
La sala d'espera, comedia en un acte	1
La Baldirona » » »	1
Mestre Olaguer, monòlech	0'50
Mort d'en Jaume d'Urgell, monòlech	0'50
En Pep Botella, monòlech	0'50
Poesíes, tercera edició	5
Cants a la Patria, discursos	5
Segon llibre de Poesíes	5

Punts de venda: En les principals llibreríes.

Imp. La Renaxensa. Barcelona.